

Utviklingen i alderspensjon pr. 30. september 2014

Notatet er skrevet av: Iren Amundsen, Espen Steinung Dahl, Oddbjørn Haga, 12.11.2014.

Utviklingen pr. 30. september 2014

Ved utgangen av 3. kvartal 2014 er det 830 000 personer som mottar alderspensjon, en økning på 38 000 eller fem prosent fra samme tidspunkt året før. 11 500 av økningen er i aldersgruppa 62-66 år, dvs. at 70 prosent av økningen skjedde blant pensjonister 67 år og over.

79 000 personer i alderen 62-66 år mottar alderspensjon. Det betyr at 28 prosent av befolkningen i denne aldersgruppa er alderspensjonister. Ved første telletidspunkt etter at den nye pensjonsreformen trådte i kraft – ved utgangen av 1. kvartal 2011 - var andelen seks prosent.

Selv om antall alderspensjonister øker, viser antall nye alderspensjonister en nedgang på nærmere 3 000 i 1.-3. kvartal 2014 sammenliknet med samme periode i 2013. Nedgangen skyldes i sin helhet at færre starter uttaket ved 67 år. Det er to grunner til dette: færre 67-åringer i befolkningen sammenliknet med 2013 og at en høyere andel allerede har tatt ut pensjon før de fylte 67 år. 57 600 personer ble registrert som nye alderspensjonister i løpet av 1.-3. kvartal 2014.

Andelen som velger å ta ut gradert alderspensjon avtar, men ikke så sterkt de to siste årene, som i 2012. Mens 18 prosent av alderspensjonistene i alderen 62-66 år mottok gradert pensjon ved utgangen av 1. kvartal 2011, var andelen både ved utgangen av 3. kvartal 2013 og 2014 nede i 11 prosent.

Til tross for at de fleste tar ut full alderspensjon, fortsetter mange i arbeid ved siden av pensjonen. 63 prosent av alderspensjonistene under 67 år er nå samtidig registrert i arbeid. Denne andelen har holdt seg stabil de siste årene. Andelen av befolkningen i arbeid i alderen 62-66 år har derimot økt betraktelig fra 2010 (før reformen trådte i kraft) til 2014. Dette skyldes trolig i stor grad at pensjonsreformen har gitt bedre insentiver til arbeid. Økningen er særlig markant for årskullet som fylte 62 år i 2011, som var det første årskullet som fullt ut ble omfattet av fleksibiliteten i reformen.

Pensjonsreformen

Fra og med 1. januar 2011 trådte det nye regelverket for alderspensjon i kraft. Fra det tidspunktet har mange rett til alderspensjon fra og med fylte 62 år. Man kan velge å ta ut hel pensjon eller gradert pensjon; 20, 40, 50, 60, eller 80 prosent. I tillegg er det også mulig å kombinere alderspensjonen med andre ytelser, for eksempel gradert uførepensjon.

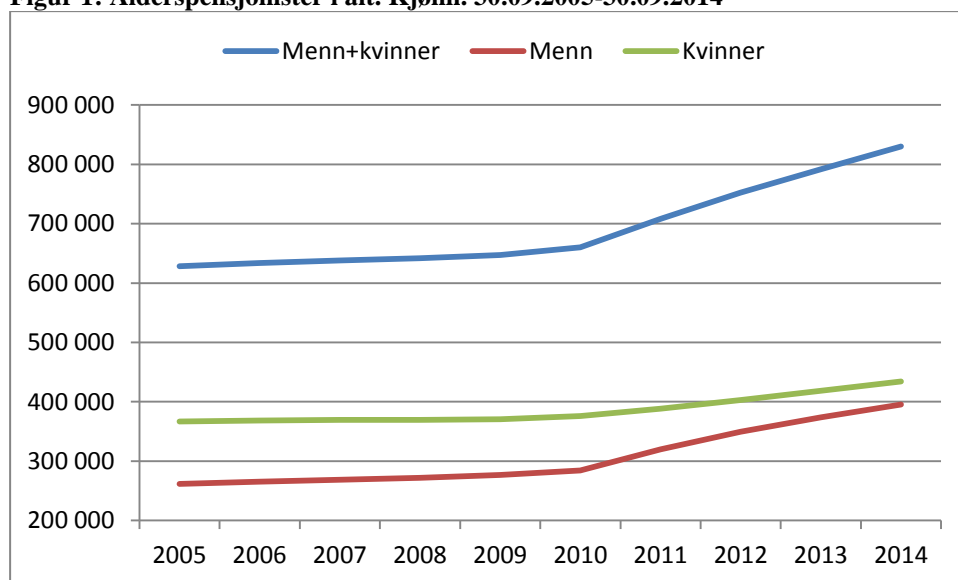
Antall alderspensjonister øker, men ...

Antall alderspensjonister økte med 38 000 fra 30. september 2013 til 30. september 2014, slik at antall personer som mottar alderspensjon ved utgangen av 3. kvartal 2014 er 830 000.

Menn står for 57 prosent av økningen, noe som utgjør 22 000 personer. Selv om andelen menn med alderspensjon er økende, avtar veksten noe sammenlignet med de to foregående årene. Til sammenligning stod menn for 74 prosent av økningen fra 30. september 2010 til 30. september 2011. Kvinner har altså en høyere andel av økningen i 2014 sammenliknet med 2011.

Figur 1 viser utviklingen i antall alderspensjonister fra 30. september 2005 fram til i dag. Veksten har vært langt kraftigere i årene 2011-2014 enn tidligere i perioden. Dette skyldes pensjonsreformen, som førte til at den nedre aldersgrensen for uttak av alderspensjon ble redusert fra 67 til 62 år. Pr. 30. september 2005 var det 105 000 flere kvinnelige alderspensjonister enn mannlige alderspensjonister. Som figuren viser har forskjellen mellom kjønnene blitt betraktelig mindre etter innføringen av pensjonsreformen, fordi menn oftere enn kvinner tar ut alderspensjon før de fyller 67 år. Pr. 30. september 2014 er forskjellen 39 000.

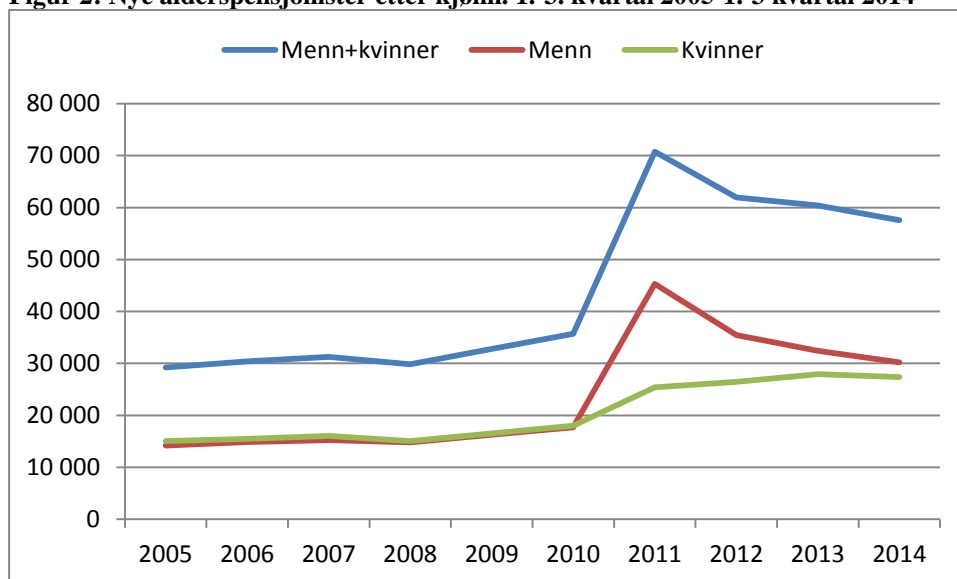
Figur 1: Alderspensjonister i alt. Kjønn. 30.09.2005-30.09.2014

... samtidig avtar antall nye alderspensjonister svakt

Antall nye alderspensjonister i 1.-3. kvartal 2014 er 57 600, mens antall nye i samme periode i 2013 var 60 400, dvs. en nedgang på nærmere 3 000, eller 4,7 prosent. Mennene utgjør 2 200 av denne nedgangen. (figur 2).

Figur 2: Nye alderspensjonister etter kjønn. 1.-3. kvartal 2005-1.-3 kvartal 2014*

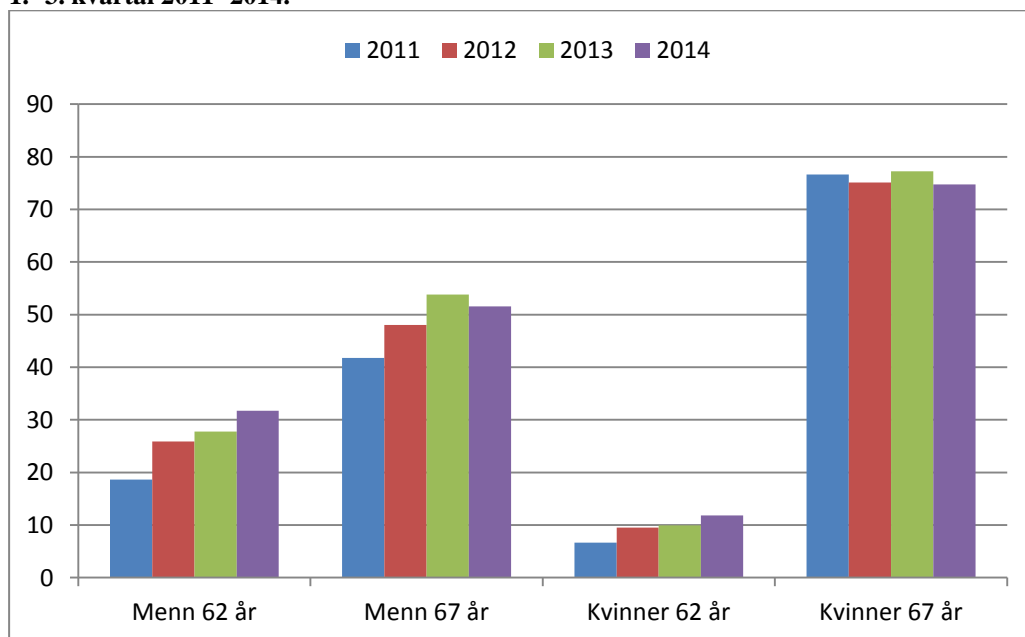

*Tall for 2009 er beregnet

I 2012 og 2013 økte 67-åringenes andel av antall nye med drøyt fem prosentpoeng pr. år, mens 62-66-åringenes andel sank omtrent tilsvarende. Fra 1.-3. kvartal 2013 til 1.-3. kvartal 2014 viser tallene at 67-åringenes andel har gått noe tilbake, mens 62-66-åringenes andel har økt noe.

Det er særlig mange som tar ut alderspensjon ved fylte 67 eller 62 år. Av nye alderspensjonister i 1.-3. kvartal 2014 var andelen som tok ut pensjon ved 67 år og 62 år henholdsvis 52 og 32 prosent for menn. For kvinner var andelene 75 og 12 prosent (figur 3).

Figur 3: Nye alderspensjonister 62 og 67 år etter kjønn. Andel i forhold til alle nye innenfor hvert kjønn. 1. -3. kvartal 2011- 2014.

Blant dem som tar ut alderspensjon fra 67 år er det mange som har overgang fra andre pensjoner som uførepensjon, gjenlevendepensjon eller AFP. I 1.-3. kvartal 2014 var det 16 400 av de nye alderspensjonistene som tok ut fra 67 år som hadde overgang fra uførepensjon, 500 fra gjenlevendepensjon og 9 100 fra AFP. Til sammen blir det 26 000, dvs. at 7 av 10, nye 67-årige alderspensjonister har hatt en pensjon før de ble alderspensjonister.

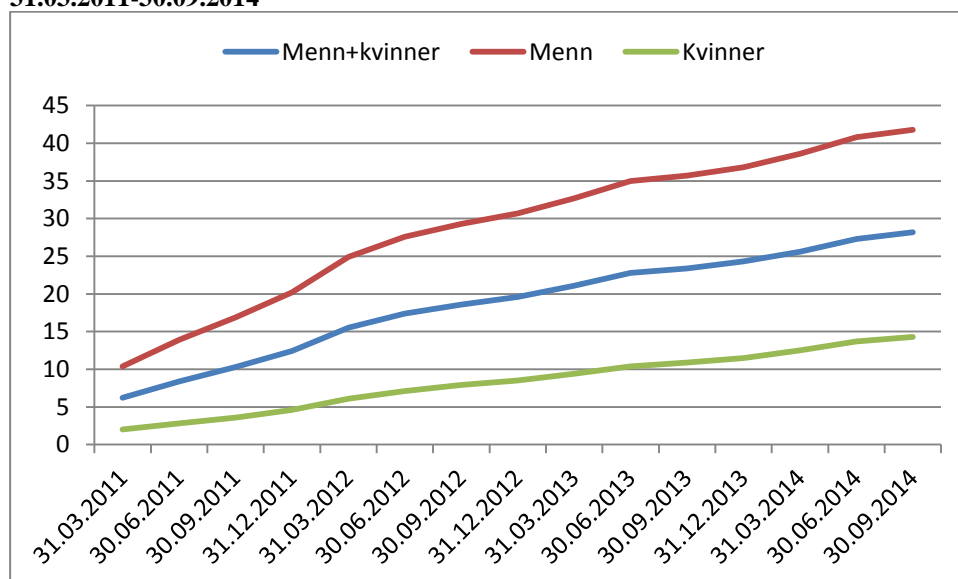
Uttak før fylte 67 år: Flest menn, men kvinneandelen øker

Etter at pensjonsreformen trådte i kraft 1. januar 2011 er det mange som har rett til alderspensjon fra og med fylte 62 år. Kvinner har i langt mindre grad enn menn benyttet seg av denne muligheten. Viktige årsaker er at kvinner i mindre grad enn menn oppfyller vilkåret for å ta ut tidlig alderspensjon, og at flere kvinner allerede mottar full uførepensjon eller andre pensjoner. Blant dem som har muligheten til å ta ut tidlig alderspensjon, ser vi allikevel at andelen menn har vært nesten dobbelt så høy som andelen kvinner. En mulig årsak til dette er blant annet at kvinner har lengre forventet levealder enn menn og derfor i større grad er tjent med å utsette uttaket av alderspensjon.

Pr. 30. september 2014 er det 79 000 alderspensjonister i aldersgruppa 62-66. Dette er en økning på 11 500 fra samme tidspunkt året før. Menn utgjør 75 prosent av alle i aldersgruppa 62-66 år ved utgangen av 3. kvartal 2014, mot 83 prosent ved utgangen av 3. kvartal 2011.

28 prosent av 62-66-åringene i befolkningen har tatt ut alderspensjon pr. september 2014. Ved første talletidspunkt etter at den nye pensjonsreformen trådte i kraft (1. kvartal 2011) var andelen seks prosent. Det er store forskjeller på menn og kvinner. 42 prosent av mennene og 14 prosent av kvinnene i befolkningen er alderspensjonister når de er mellom 62 og 66 år (figur 4).

Figur 4: Alderspensjonister 62-66 år etter kjønn. Andel av befolkningen i samme aldersgruppe. 31.03.2011-30.09.2014

Alderspensjonister fordelt på fylke – foreløpige tall

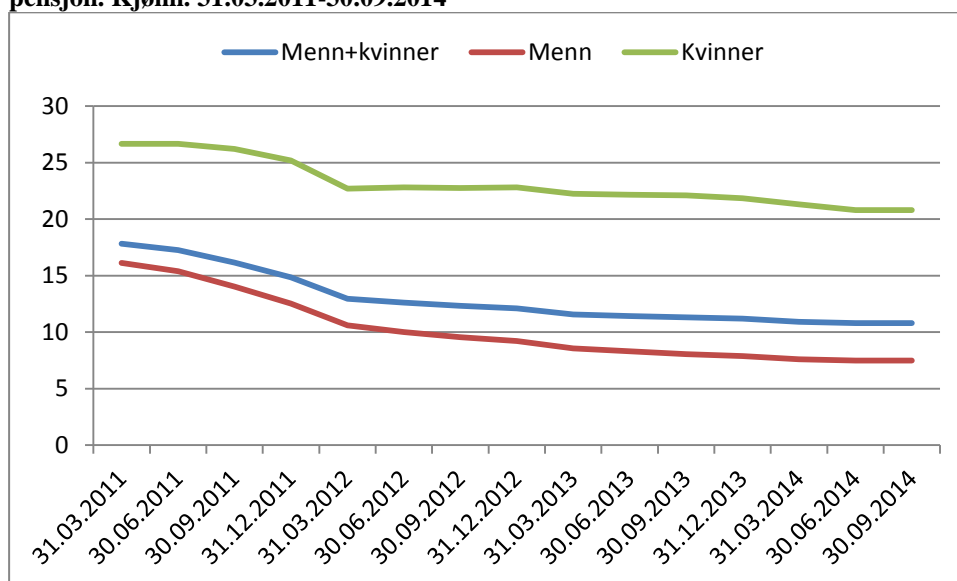
Som følge av en feil i geografifordelingen i NAVs produksjonsrutine for statistikken over alderspensjonister, er det kun utarbeidet foreløpige tall fordelt på fylke, se tabell som viser fylke, kjønn og alder 62-66 år. Disse regionale tallene er satt sammen utenfor vår ordinære produksjonsrutine. Utviklingen i de ulike fylkene vil ikke bli kommentert før de endelige tallene foreligger.

Gradert pensjon stadig mindre brukt

Av de 295 800 som mottok alderspensjon etter nye regler pr. 30. september 2014 er det 9 700 som har tatt ut gradert pensjon. Andelen alderspensjonister 62-66 år med gradert pensjon blir stadig mindre, men nedgangen avtar. Ved utgangen av 1. kvartal 2011 var andelen 18 prosent mot 11 prosent både ved utgangen av 3. kvartal 2013 og ved utgangen av 3. kvartal 2014. Uttak av gradert pensjon har vært mer populært blant kvinner enn blant menn. 21 prosent av de kvinnelige alderspensjonistene i alderen 62-66 år mottok gradert pensjon ved utgangen av 3. kvartal 2014, mens tilsvarende for menn var sju prosent.

Som figur 5 viser har både menns og kvinners andel med gradert pensjon gått ned siden den nye pensjonsordningen trådte i kraft 1. januar 2011.

Figur 5: Alderspensjonister 62-66 år etter kjønn. Andel med gradert pensjon i forhold til alle med pensjon. Kjønn. 31.03.2011-30.09.2014

Pr. utgangen av 3. kvartal 2014 er det alderspensjonister mellom 62 og 71 år som har muligheten til å endre uttaksgrad. Av de 292 700 med denne muligheten, er det 13 200, dvs. 4,5 prosent, som har benyttet seg av denne muligheten siden de ble alderspensjonister første gang. Andelen er 4,9 prosent for menn og 4,0 prosent for kvinner. Som forventet øker andelen som har endret uttaksgrad, med tiden som pensjonist. Det er pensjonister som har hatt vedtak om alderspensjon i mer enn tre år som har størst andel med endret uttaksgrad; hhv. 9,4 prosent av mennene og 6,8 prosent av kvinnene.

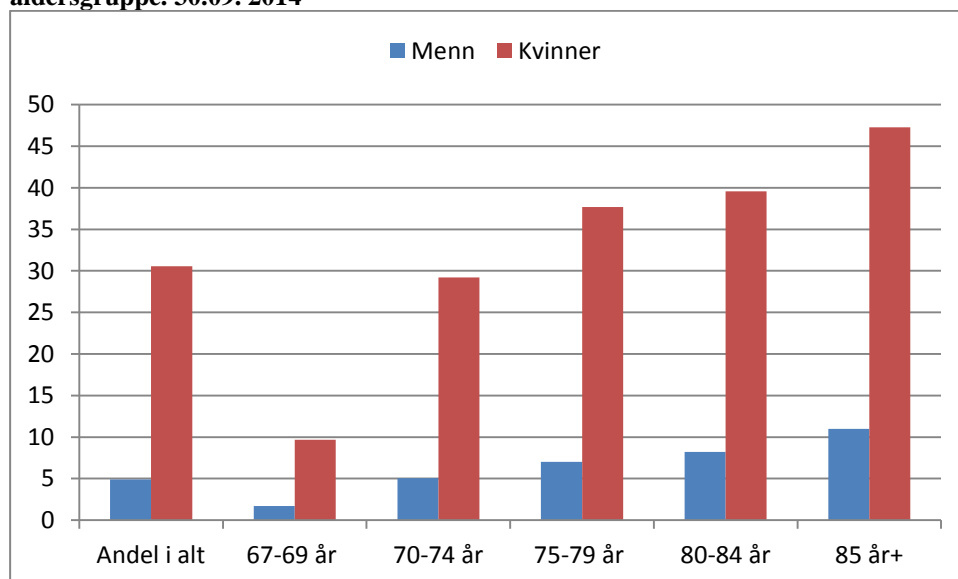
Stadig færre minstepensjonister

Antall alderspensjonister med minstepensjon ved utgangen av 3. kvartal 2014 er 152 100, dvs. en nedgang på 7 700 fra utgangen av 3. kvartal 2013. Nedgangen i minstepensjonsandelen skyldes en modning av pensjonssystemet¹ og at nye pensjonister i større grad enn tidligere har vært yrkesaktive. Den første årsaken er den viktigste for menn, mens den andre forklaringen i stor grad gjelder for kvinner.

Andelen minstepensjonister i forhold til alle alderspensjonister er 18 prosent ved utgangen av 3. kvartal 2014 mot 31 prosent ved utgangen av 3. kvartal 2005. Kvinnene utgjorde 87 prosent av minstepensjonistene både pr. 30. september 2005 og pr. 30. september 2014. Andelen kvinnelige minstepensjonister sett i forhold til *alle* kvinnelige pensjonister viser imidlertid stor nedgang i tiårs-perioden. Ved utgangen av 3. kvartal 2005 var 46 prosent av de kvinnelige alderspensjonistene minstepensjonist mot 31 prosent ved samme tidspunkt i 2014.²

Figur 6 viser den store forskjellen i andelen minstepensjonister, både kjønns- og aldersmessig. Det er liten forskjell mellom de to aldersgruppene 75-79 år og 80-84 år, mens andelen gjør et hopp til den eldste aldersgruppa. Vilåret for uttak av alderspensjon før 67 år er at man har tjent opp en pensjon som overstiger minste pensjonsnivå ved fylte 67 år. Dette er årsaken til at det ikke finnes minstepensjonister blant 62-66-åringene, og aldersgruppa er derfor heller ikke med i figuren.

Figur 6: Minstepensjonister etter kjønn og alder. Andel av alle alderspensjonister i den enkelte aldersgruppe. 30.09. 2014

¹ Yngre fødselskull har hatt anledning til å tjene opp pensjonspoeng i flere år, fordi 1967 var første mulige år for pensjonsopptjening. De som er født i 1940 og fylte 67 år i 2007, er de første som har hatt anledning til full opptjening ved fylte 67 år.

² Definisjonen av minstepensjon ble noe endret fra 2011 bl.a. ved at ny AFP i privat sektor blir medregnet i pensjonen ved vurderingen av om den enkelte er minstepensjonist.

Kjøpekraften øker blant alderspensjonistene

Pr. 30. september 2014 er den gjennomsnittlige årlige alderspensjonen 252 400 kroner for menn og 190 300 kroner for kvinner. Kvinnenes pensjon utgjør dermed 75 prosent av mennenes. Pr. 30. september 2005 utgjorde kvinnenes pensjon 73 prosent av mennenes pensjon. Den gjennomsnittlige årlige pensjonen (omregnet med konsumprisindeksen) har økt med 29 prosent for mennene og med 33 prosent for kvinnene fra utgangen av 3. kvartal 2005 til utgangen av 3. kvartal 2014.

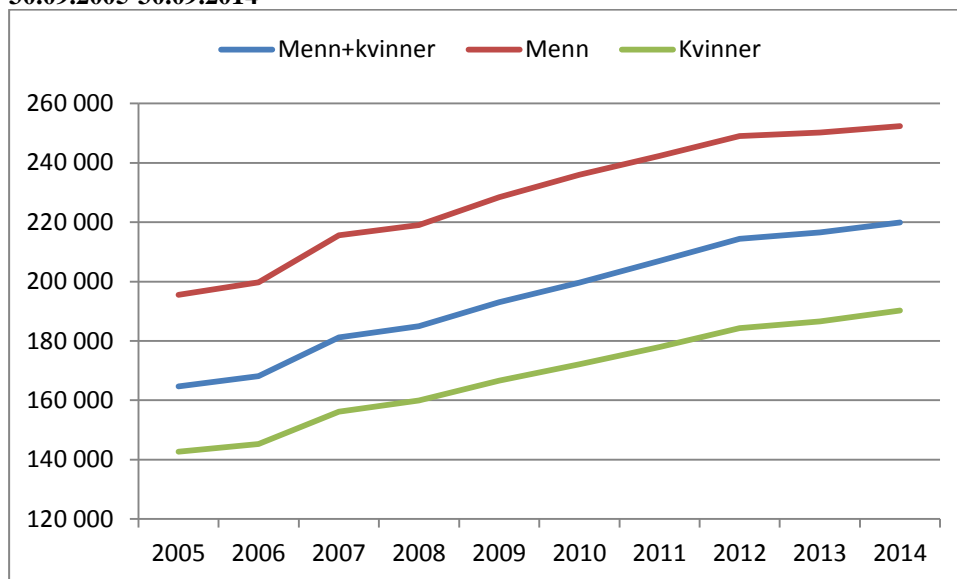
Aldersgruppa 67-69 år har stått for den største økningen i pensjonen, både blant kvinner og menn, med hhv 39 prosent og 28 prosent. (Se allikevel neste avsnitt når det gjelder menn.) Blant alderspensjonister 75 år og over er det menn som har høyest prosentvis vekst. De nye kvinnelige alderspensjonistene har hatt høyere yrkesdeltakelse enn de eldre, noe som forklarer den høye økningen blant yngre kvinner. Eldre menn har hatt like høy yrkesdeltakelse som yngre, men modningen av pensjonssystemet gjør likevel at menn i høyere aldersgrupper får bedre pensjonsopptjening enn de som var i samme aldersgruppe tidligere.

Det er en mindre økning i gjennomsnittlig pensjonsbeløp de to siste årene sammenliknet med økningen i 2011 og 2012. Dette skyldes pensjonsreformen som ga anledning til å ta ut alderspensjon fra fylte 62 år. Som følge av dette gikk gjennomsnittlig pensjon ned for menn i aldersgruppene 62-66 år og 67-69 år både fra 30. september 2012 til 30. september 2013 og fra 30. september 2013 til 30. september 2014. For aldersgruppa 62-66 år skyldes nedgangen at en større andel hadde tatt ut pensjon ved 62 år, og i aldersgruppa 67-69 år at en større andel av disse hadde tatt ut pensjon før fylte 67 år.

Tallene viser en betydelig vekst i kjøpekraften blant alderspensjonister gjennom hele den siste tiårsperioden. Som del av pensjonsreformen har mange valgt å ta ut alderspensjon før fylte 67 år. De får da lavere årlige pensjonsutbetalinger, men mottar til gjengjeld alderspensjon i flere år. I tillegg har det blitt mulig å ta ut gradert pensjon. Mange av de som har tatt ut alderspensjon tidlig, fortsetter også i fullt arbeid ved siden av pensjonen. Alt dette gjør at tallene i figur 7 trolig vil undervurdere den reelle utviklingen i kjøpekraften blant pensjonister i perioden 2011-2014.

At så mange tar ut alderspensjonen tidlig, vil også føre til svakere vekst i gjennomsnittlig pensjon i årene framover.

Figur 7: Gjennomsnittlig årlig pensjon etter kjønn. Beløp i kroner omregnet med konsumprisindeksen. 30.09.2005-30.09.2014

Både blant menn og kvinner er det aldersgruppa 85 år og over som har lavest pensjon fram til og med 2010. Aldersgruppa 62-66 år, som kom inn da den nye ordningen trådte i kraft fra 1. januar 2011, har lavest pensjon både for menn og kvinner ved utgangen av 3. kvartal i 2011-2014. Dette skyldes først og fremst de fleksible uttaksreglene for alderspensjon, der pensjonen blir justert for gjenstående levealder på uttakstidspunktet. Tidlig uttak gir derfor lavere årlig pensjon. I tillegg er de fleste med gradert pensjon i aldersgruppa 62-66 år.

Tilleggspensjon

Tilleggspensjon gis til alderspensjonister som har tjent opp pensjonspoeng gjennom å ha vært i arbeid eller hatt andre typer pensjonsopptjening. Andelen med tilleggspensjon har økt fra 91 prosent pr. 30. september 2005 til 96 prosent pr. 30. september 2014. Det er særlig blant kvinnene at andelen med tilleggspensjon øker, fordi stadig flere kvinnelige alderspensjonister har vært yrkesaktive. Andelen økte her fra 87 prosent til 94 prosent i nevnte periode.

Skjermingstillegg til tidligere uføre

Fra februar 2012 får uføre som har overgang til alderspensjon ved 67 år et skjermingstillegg som del av alderspensjonen. Skjermingstillegget gir en delvis kompensasjon for levealdersjusteringen. Ved utgangen av 3. kvartal 2014 er det 75 400 alderspensjonister som mottar skjermingstillegg, dvs. en andel på 9,1 prosent i forhold til alle alderspensjonister. Ved utgangen av 3. kvartal 2012 var andelen 4,4 prosent.

Kombinert med uførepensjon

Det er ca. 2 600 personer som har alderspensjon i kombinasjon med gradert uførepensjon pr. 30. september 2014. Pr 30. september 2013 var tallet ca. 2 400.

Sysseissetingen blant eldre³

Etter innføringen av pensjonsreformen kan mange selv velge når de ønsker å ta ut alderspensjon, innenfor aldersintervallet 62–75 år⁴. Litt over halvparten av de 62–66-åringene som har mulighet til å ta ut alderspensjon⁵, har valgt å gjøre dette. Alderspensjonen kan fritt kombineres med arbeid uten at pensjonen blir redusert. For mange var avtalefestet pensjon (AFP) eneste mulighet til tidligpensjon før 2011. AFP hadde imidlertid svake arbeidsinsentiver, da pensjonen ble redusert ved årlig arbeidsinntekt over 15 000 kroner. Slik fungerer fortsatt AFP-ordningen i offentlig sektor.

Av nye alderspensjonister 62-66 år var i overkant av 80 prosent i arbeid før uttaket. Figur 8, som angir hvor stor andel av alderspensjonistene som kombinerer pensjon med arbeid, viser at mange i denne aldersgruppen fortsetter i jobb.⁶ 63 prosent av alderspensjonistene mellom 62 og 66 år kombinerer pensjon med fortsatt arbeid. Dette innebærer at i underkant av 80 prosent av de som var i jobb før uttak av alderspensjon, fortsatt er i arbeid.

Andelen som kombinerer arbeid og pensjon er i klart mindre grad brukt for de over 67 år, og er jevnt fallende med alder for dem under 67 år. Pensjonister som har fylt 67 år inkluderer de som har fått overgang til alderspensjon fra andre pensjonsytelser, slik at aldersgruppene ikke er helt sammenlignbare.

Utviklingen i andelen som jobber ved siden av pensjonen har vært bemerkelsesverdig stabil siden pensjonsreformen trådte i kraft i 2011. For aldersgruppen 62–66 år var det også ved utgangen av 2. kvartal 2011 63 prosent som var i arbeid ved siden av pensjonen. I aldersgruppen 62-64 år er det nå litt flere enn før som jobber ved siden av pensjonen, mens det er litt færre i aldersgruppen 65–66 år. I den siste gruppen vil det nå finnes personer som allerede har mottatt pensjon i noen år, og det er derfor som ventet at litt flere av disse nå har sluttet i arbeid.

Blant alderspensjonistene under 67 år er det 67 prosent av kvinnene som kombinerer pensjonen med arbeid, mot 62 prosent av mennene. Blant alderspensjonistene i alderen 67–69 år er det derimot flest menn som fortsetter i arbeid.

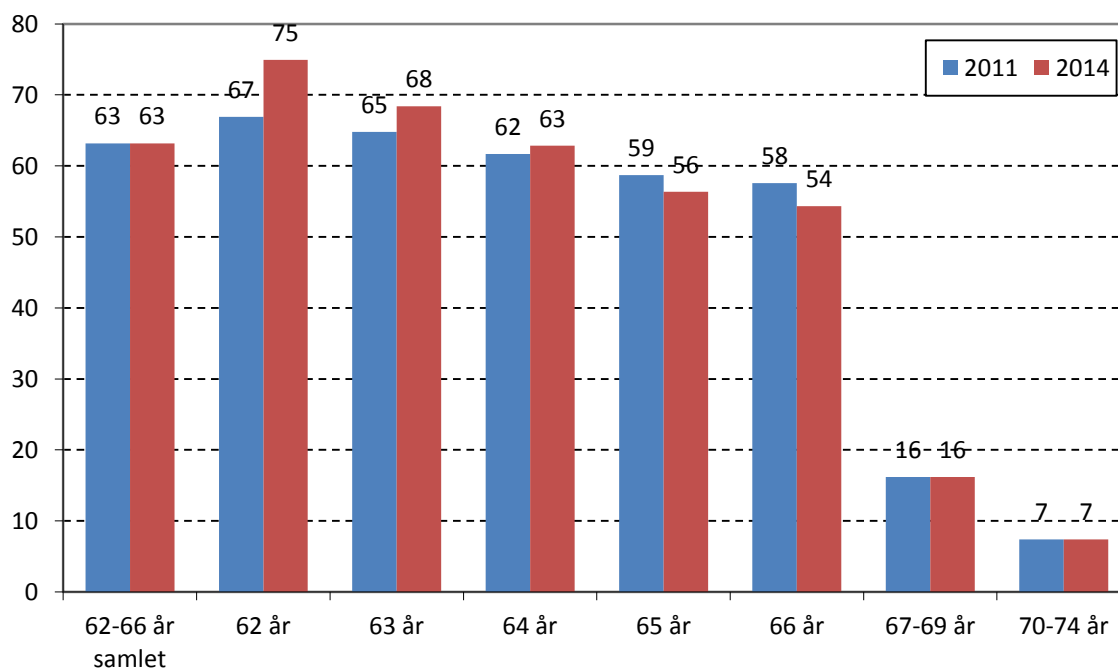
³ Denne statistikken gjelder utgangen av 1. halvår 2014, mens resten av notatet gjelder tall pr. 3. kvartal. Det skyldes at det ennå ikke foreligger sysselsettingsstatistikk for 3. kvartal 2014.

⁴ De fleksible uttaksreglene medfører at pensjonen øker med uttaksalder, innenfor intervallet fra måneden etter fylte 62 og fram til måneden etter fylte 75 år.

⁵ Uttak før 67 år krever en viss størrelse på opptjeningen.

⁶ Vi ser her kun på de som er i et arbeidstakerforhold, dvs. at de er registrert i NAVs arbeidstaker-/arbeidsgiverregister. Total andel som jobber ved siden av pensjonen vil være høyere, siden selvstendig næringsdrivende ikke er inkludert.

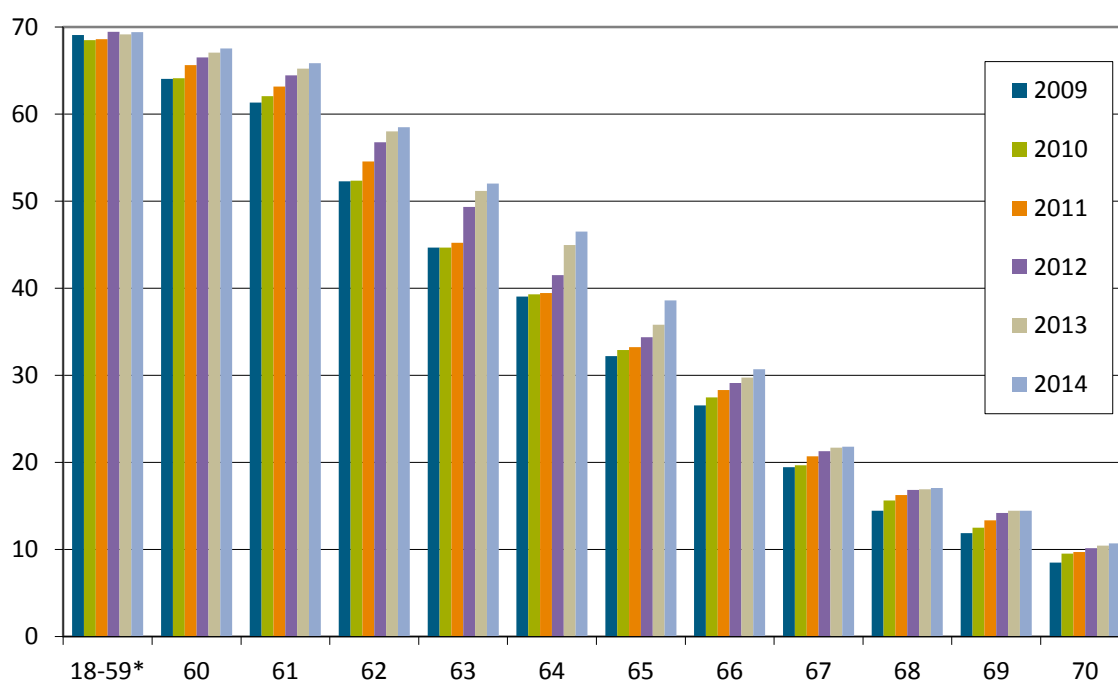
Figur 8. Alderspensionister 62–74 år, etter alder. Andel som kombinerer pensjon med arbeid. Utgangen av 2. kvartal 2011 og 2014. Prosent

Mens figur 8 viser at mange av de som har tatt ut alderspensjon fortsetter i jobb, ser vi i figur 9 på utviklingen i sysselsettingen totalt sett ved utgangen av 2. kvartal i 2009–2014. For dem under 60 år har andelen sysselsatte vært relativt stabil siden 2009, i etterkant av finanskrisen. For aldersgruppene 60 år og over har sysselsettingen derimot økt år for år for de fleste årskullene.

I tillegg til en positiv effekt av pensjonsreformen, ligger det også andre forklaringer bak de økte sysselsetningsandelene for de over 60 år. Blant disse forklaringene kan vi nevne høyere levealder og bedre helsetilstand blant de eldre. Dessuten har de som nå blir 60 år et høyere utdanningsnivå enn eldre årskull. I tillegg er det en generasjonseffekt blant kvinner, ved at de kvinnene som nå passerer 60 i større grad har vært i arbeid og derfor også arbeider mer etter fylte 60. Dette er en utvikling som sannsynligvis vil fortsette i de kommende årene.

Figur 9. Personer 18–70 år i registrert arbeid. Andel av befolkning i samme aldersgruppe. Utgangen av 2. kvartal 2009–2014.

*=Aldersstandardiserte tall.

Pensjonsreformen førte til økt sysselsetting fra 2011. I tallene for 2. kvartal ser vi en spesielt stor økning i sysselsettingsandelen for 62-åringer i 2011 og 2012, og at økningen gradvis har forplantet seg videre til aldersgruppen 63–65 år. Dette tyder på at reformen i særlig grad har påvirket sysselsettingen blant personer som allerede fra 62 år fritt har hatt muligheten til å kombinere alderspensjon med arbeid.

Eldrebølgen i et nordisk perspektiv

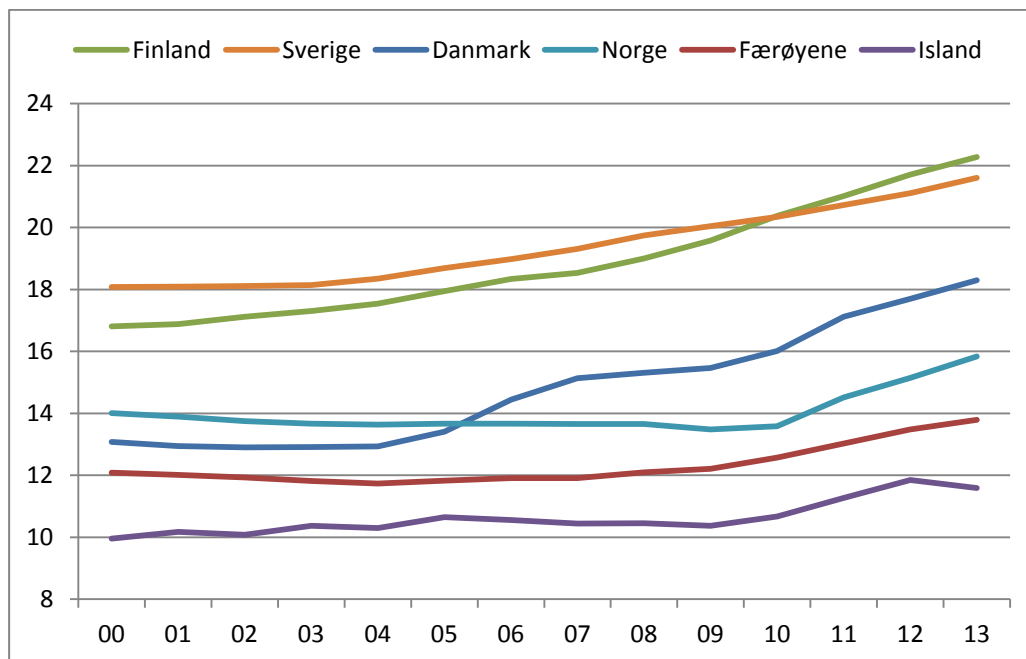
Pensjonsreformen og store etterkrigskull har medført en kraftig økning i antall alderspensjonister i Norge de senere årene. En av begrunnelsene for pensjonsreformen var at man var bekymret for finansieringsbyrden når det blir stadig flere alderspensjonister per sysselsatt. Men denne utfordringen er vi ikke alene om. I figur 10 viser vi utviklingen i andelen alderspensjonister av hele befolkningen i perioden 2000–2013 for de nordiske landene.⁷ Vi gjenfinner her utviklingen i Norge, med en stabilt fallende andel fram til 2010, og en etterfølgende vekst i perioden etter at pensjonsreformen trådte i kraft.

Andelen alderspensjonister er langt mindre i Norge, med rundt 16 pst. av befolkningen, enn i enkelte av de øvrige nordiske landene. I Sverige og Finland er andelen rundt 22 pst., og i Danmark er den på 18 pst. Færøyene og Island har noe lavere andeler alderspensjonister.

⁷ Kilde: «Social tryghed i de nordiske lande 2012/13», i en kommende publikasjon fra NOSOSKO som kan finnes her: <http://www.nowbase.org/Publikationer.aspx>.

Forskjellene i andelene skyldes i hovedsak demografi, men uttaksalder for pensjonene spiller også inn. I Finland er laveste mulige pensjonsalder 63 år, mens den i Sverige er 61 år. Den relativt lave andelen i Norge kan også delvis forklares med at AFP i offentlig sektor fortsatt fungerer som en egen ordning, og at disse ikke regnes med som alderspensjonister.

Figur 10. Antall alderspensjonister som andel av hele befolkningen. 2000–2013.⁸

⁸ Kilde for tallene: DK, Danmarks statistik; FO, Hagstova Føroya; FI, Pensjonsskyddscentralen og Folkpensionsanstalten; IS, Tryggingastofnun ríkisins; NO, Arbeids- og velferdsdirektoratet; SV, Pensionsmyndigheten.